

Яушева-Омельянчик Р.М.

**ВАЛЕНТИН АНДРІЙОВИЧ ШУГАЄВСЬКИЙ —
ІСТОРИК, АРХЕОЛОГ, НУМІЗМАТ (1884-1966)**

1. Дослідження відомого Сосницького скарбу автономного Київського князя Володимира Ольгердовича (1363-1394) викликало цікавість до особистості першовідкривача скарбу — професора В.А.Шугаєвського, ім'я якого було добре відомо науковому світові першої половини ХХ ст., але вилучене з наукового обігу на багато років після другої світової війни у зв'язку з його еміграцією за кордон.

2. Він народився в Києві 16 квітня 1884 р. Навчався в Петербурзькому політехнічному інституті, а 1908 р. закінчив Петербурзький імператорський археологічний інститут. З грудня 1908 р. по вересень 1909 р. жив у Чернігові, був членом Чернігівської наукової архівної комісії, брав участь в археологічних експедиціях, у Всеросійських археологічних з'їздах у Чернігові (1908 р.) і Новгороді (1911 р.). Наприкінці 1909 р. Шугаєвський від'їздить до Петербурга і з 1 квітня 1910 р. влаштовується на службу в Імператорський Ермітаж, де починає приватно упорядковувати інвентарну частину "колекції римських монет відділення монет і медалей". В 1915 р. старший хранитель Монетного відділення А.К.Марков і директор Ермітаж, граф Д.У.Толстой порушують клопотання про причислення "кандидатом на класну посаду службовця по вільному найму" в монетному відділенні Шугаєвського, який паралельно служив і помічником столоначальника Департаменту податкових зборів. В Ермітажі Шугаєвський працював до вересня 1918 р. Цей час був насиченим і плідним: вчений став дійсним членом Петроградського археологічного інституту, Російського археологічного товариства і товариства прихильників історії в Петрограді,

Московського і Петербурзького нумізматичних товариств, а також товариства дослідників у Києві, Чернігівської дослідної комісії.

3. У петербурзький період Шугаєвський часто приїздить до Києва і Чернігова, де виступає з доповідями на археологічних з'їздах і публікується в Петербурзьких, Київських і Чернігівських наукових виданнях з різних тем нумізматики. Стають широко відомі такі його праці, як "О научном значении монетных находок" (СПб, 1911), "Краткий обзор монетных находок Черниговской губернии" (Чернигов, 1915), "Памяти профессора Д.Я.Самоковасова" (Чернигов, 1916), "Монета і грошова лічба на Україні в XVII ст." (Чернігів, 1918).

4. Документи свідчать про те, що Шугаєвський працював у Ермітажі до жовтня 1918 р. у 1919 р. його запросили на Україну як спеціаліста в Головне управління мистецтв і національної культури до відділу охорони пам'яток старовини і мистецтва, у так званий ВУКОПИС.

З початку 1920 р. вчений працює у Чернігівському губполітосвіті, губнаросвіті, де відповідає за охорону пам'яток старовини і мистецтва, за екскурсійно-виставкову музейну частину в Чернігові і губернії. В 1922-1924 рр. він змушений поєднувати клопітку інспекторську працю в ЕВМ частині із завідуванням Чернігівським губмузеєм. Безліч аргументованих доповідних та пояснювальних записок, звітів та листів, доповідей, якими він пробивав шлях до вищих органів влади тих років на Україні переконують нас через десятиліття у високій громадянській відповідальності цього вченого, завдяки якій вижили в найважчі 20-ті роки і сьогодні існують відомі музеї, нумізматичні та археологічні колекції, збірки художньо-історичних коштовностей.

В 1924-1927 рр. Шугаєвський завідує відділом старожитностей в Чернігівському губмузеї і одночасно

активно працює на республіканських нарадах, з'їздах і конференціях, присвячених музейній справі або питанням археології та нумізматики.

5. Впродовж чернігівського десятиліття Шугаєвський займається не тільки музеями, але й науковою роботою в галузі археології, нумізматики. Він розробляє статті для збірки АН України "Чернігів і Північне Лівобережжя", "Про монетний скарб і 40 талерів" та "Про топографію старої Чернігівської фортеці XVIII ст.", "Чи була на Україні в XVII ст. власна монета", "Татарська гірка поблизу Чернігова", "Мідний змієвик Чернігівського музею" (Київ, 1928); виступає з доповіддю на засіданні Нумізматичної секції в Державній Академії історії матеріальної культури (ГАНМК) в 1925 р. про відкриття скарбу монет Володимира Ольгердовича, знайденого біля с.Сосниця в Чернігівській губернії в 1910-1912 рр.; планує дослідити тему "Про використання срібного посуду на Україні в XVII-XVIII ст.ст.", тим більше, що мав великий досвід роботи в різних комісіях "по вилученню та утилізації" і в боротьбі за повернення з московського Центру вивезених з України творів декоративно-прикладного мистецтва.

6. В 1925-1927 рр. Шугаєвський як спеціаліст-нумізмат отримує наполегливі пропозиції працювати в музеях Одеси і Харкова, Ленінграда і Києва; запрошення читати курс української історії в Київському художньому інституті. В Києві було найбільше зібрання монет, правда, невпорядковане. І Шугаєвський зробив вибір: в 1927 р. за розпорядженням Наркомосвіти його було переведено з Лаврське Музейне Містечко "для систематизації монет і медалей". З 1928 р. він завідує відділом нумізматики. А в 1933 р. вчений переходить до Центрального історичного музею також на завідування відділом нумізматики.

Якщо згадати, в якому хаотичному стані були в 20-ті роки нумізматичні колекції Києва, можна уявити, наскільки важливою справою займався дослідник по їх впорядкуванню.

7. На жаль, в цей період почала розгортатися трагедія національної культури, що відбилась, зокрема, на долі найбільшої в Україні колекції. В зв'язку з черговою урядовою постановою 1933 р. "про вилучення", тобто централізованою передачею коштовностей в Держбанк, і припиненням діяльності головного історичного музею України на декілька років, наукова і музейна оборобка монетного зібрання також припинилась. Масштаби творчої діяльності професора Шугаєвського в 30-ті роки звужуються лише до "участі": в Паритетній комісії по розмежуванню архівних та книжково-музейних матеріалів; в підготовці видання "Хроніки Археології та Мистецтва"; в наукових колегіях і комісіях. Наукові дослідження в області нумізматики зводяться до рецензування, які зрідка публікуються, а частіше осідають в рукописному чи машинописному вигляді в архівах Інституту археології АН України.

8. З 1943 р. Шугаєвський перебуває в еміграції. На сьогодні у нас мало свідчень про життя вченого за кордоном, проте вони виходять з таких солідних джерел, як, наприклад, "Історія України" Полонської-Василенко або "Енциклопедія українознавства" під редакцією В.Кубійовича.

По мірі розповсюдження демократичних принципів на всі сфери життя поступово розкривають архіви свої таємниці, все частіше ми маємо можливість знайомитись із зарубіжними виданнями, які висвітлюють інтенсивну наукову діяльність еміграції і які дозволяють нам заново

відкрити забутих співвітчизників, які зробили значний внесок на чужині у науку.